

Полтавська державна аграрна академія

**ЕКОНОМІЧНИЙ, ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ТА
ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПІДТРИМКИ І
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА**

Колективна монографія

**За редакцією О. В. Калашник, Х. З. Махмудова,
І. О. Яснолоб**

Полтава – 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА	9
1.1. Досвід брендингу компанії Ford (<i>Дем'яненко Н. В., Світлична А. В., Самойлик Ю. В.</i>)	9
1.2. Implementation of foreign experience of transnationalization in the context of globalization (<i>Korneva N.</i>)	16
1.3. Підтримка та розвиток інтернаціоналізації МСП як ефективний механізм реалізації експортного потенціалу підприємств малого та середнього бізнесу (<i>Лісіца В. В.</i>)	20
1.4. Сутнісні характеристики та методи витрат в системі менеджменту аграрних підприємств для цілей обліку (<i>Пилипенко К. А.</i>)	29
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА	39
2.1. Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва: організаційно-обліковий аспект (<i>Дорогань-Писаренко Л. О., Романченко Ю. О.</i>)	39
2.2. Технологічна реструктуризація підприємства агропродовольчого сектору як умова підвищення його конкурентоспроможності (<i>Дячков Д. В., Вовк М. О.</i>)	47
2.3. Організаційно-економічний потенціал підвищення конкурентоспроможності підприємств (<i>Загребельна І. Л., Тандур К. М., Риндіна Ю. В.</i>)	54
2.4. Електронна торгівля: організаційні та облікові аспекти (<i>Лега О. В., Прийдак Т. Б., Яловега Л. В.</i>)	61
2.5. Інституціональні механізми управління трансакційними витратами в агропродовольчій сфері (<i>Плаксієнко В. Я., Черненко К. В., Ліпський Р. В.</i>)	71
2.6. Тенденції і перспективи розвитку підприємництва в Україні (<i>Устік Т. В., Махмудов Е. Х., Ланишуга Є. В.</i>)	79
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	86
3.1. Вплив цінової та збутової політики на конкурентоспроможність підприємства в контексті законодавства ЄС (<i>Калюжна Ю. П., Даниленко В. І., Боровик Т. В., Писаренко С. В.</i>)	86

19.06.2015 р. [56]. Платники єдиного податку третьої групи (фізичні особи – підприємці), які не є платниками ПДВ, ведуть Книгу обліку доходів шляхом щоденного, за підсумками робочого дня, відображення отриманих доходів. В свою чергу платники єдиного податку третьої групи (фізичні особи – підприємці), які є платниками ПДВ, ведуть Книгу обліку доходів та витрат. Для реєстрації Книги обліку доходів платники єдиного податку подають до контролюючого органу за місцем обліку примірник Книги (сторінки якої повинні бути прошиті та пронумеровані).

Систематизуючи дослідження практиків та вчених, чинну нормативно-правову базу, визначимо, що спрощена система оподаткування є оптимальним способом оподаткування доходів фізичних осіб – підприємців. Домінуючою у виборі підприємців залишається друга група єдиного податку. Вважаємо необхідним впровадити систему запобігання тінізації діяльності (наприклад у вигляді відкриття окремого фізичної особи – підприємця з «нульовими» оборотами замість оформлення трудового договору), мінімізації податків, які активно використовуються суб'єктами малого підприємництва.

2.2. Технологічна реструктуризація підприємства агропродовольчого сектору як умова підвищення його конкурентоспроможності

*Дячков Д. В., канд. екон. наук, доцент,
Вовк М. О.*

Полтавська державна аграрна академія

Одним з пріоритетних напрямів, щодо розвитку агропродовольчих підприємств є збільшення та удосконалення конкурентних переваг серед конкурентів. Підвищення рівня конкурентоспроможності передбачає удосконалення управлінських та виробничих можливостей агропромислового виробництва, що формує нові пріоритетні напрями розвитку, підвищення ефективності функціонування підприємств не лише на внутрішньому ринку, але й на зовнішніх ринках.

За даними Всесвітнього економічного форуму у Звіті про глобальну конкурентоспроможність 2017–2018 рр., Україна посіла 81 місце серед 137 досліджуваних країн, піднявшись в рейтингу на чотири позиції. За складовими показника, який характеризує ефективність ринків – ключового фактора на стадії інвестиційного зростання (індустріалізації) – Україна посідає 101 місце, 120 місце – за ефективністю фінансових ринків і 86 – за ефективністю ринку праці. Готовність до адаптації технологій та інновацій оцінена на рівні 81 місця.

⁵⁶ Про затвердження форм книги обліку доходів і книги обліку доходів і витрат та порядків їх ведення № 579 від 19 груд. 2015 р. : Наказ Міністерства Фінансів України. URL : <http://www.rada.gov.ua>.

При цьому за показником «Ринкові інституції» Україна посідає 118 місце, а за розвитком бізнесу – 90. Водночас, необхідно зазначити, що відповідно до індексу інноваційного розвитку, представленого агентством Bloomberg у 2018 р., Україна перебуває на 53 місці серед 60 досліджуваних країн. При цьому наша держава виявилася найгіршою за продуктивністю праці (60 місце), що свідчить про низький рівень застосовуваних технологій та виробництва товарів з низькою доданою вартістю, та потрапила до трійки аутсайдерів за технологічними можливостями – 58 місце [57].

Відповідно до наведеної динаміки глобальних індексів спостерігається незначне підвищення, щодо: зростання інвестиційної індустріалізації, ефективності товарних та фінансових ринків, що сприяє можливості підвищення конкурентоспроможності на державному та законодавчому рівнях аграрного виробництва.

Провідні економісти та аграрії зазначають, що формування та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва в Україні належить до пріоритетних завдань національного економічного розвитку. Це обумовлюється винятковим значенням аграрного підприємства у забезпеченні сталого розвитку аграрного ринку, налагодженям зовнішньоекономічних зв'язків, забезпеченням продовольчої безпеки держави. Актуальність вирішення проблеми конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств посилюється фактором вступу України до світової організації торгівлі, оскільки лише конкурентоспроможні підприємства можуть виробляти продовольчу продукцію у відповідності до вимог міжнародних стандартів та використовувати переваги міжнародного співробітництва у сферах інвестування, кредитування, сертифікації, страхування, науково-технічному забезпеченні сільськогосподарського виробництва та реалізації продовольчих товарів [58].

В. Пішеніна та В. Костюк, які розглядають конкурентоспроможність як завдання досягнення та утримання високого рівня ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства на ринку, визначають необхідність не лише збереження внутрішнього потенціалу, забезпечення якості та асортименту для конкуренції продукції на досягнутому рівні, але й їх підвищення, вихід на нові ринки шляхом зниження витрат на виробництво продукції чи надання послуг з метою залучення широкого кола споживачів. Зазначене досягається шляхом впровадженням у практику господарювання сучасних організаційних, маркетингових та управлінських інструментів,

⁵⁷ Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, розроблено Кабінетом Міністрів України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80> (дата звернення: 01.10.2019 р.).

⁵⁸ Бурлака О. П., Бурлака О. А. Чинники формування конкурентоспроможності продукції аграрних підприємств. *Технологічний аудит та резерви виробництва*. 2012. № 2. С. 23–26. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2012_2_6.

найновітніших досягнень у технологічних процесах [59].

Конкурентоспроможність підприємства агропродовольчої сфери (АПС) являє собою складний механізм здатності задовольняти потреби споживачів із мінімальними витратами на організацію технології виробництва якісної продукції.

С. Зоря досліджуючи взаємозалежність між сільським господарством та економічною ситуацією в Україні зазначає, що конкурентоспроможність обумовлює наявність у виробника [60]:

- здатності задовольняти вимоги споживачів продукції щодо своєчасності поставок та якості продукції;
- здатності задовольняти вимоги споживача як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку щодо ціни на продукцію;
- здатності ефективно використовувати наявні ресурси.

Відтак, базовими принципами оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства є:

- комплексності – результати дослідження конкурентоспроможності підприємства повинні об'єднувати оцінку ефективності процесу адаптації до змін умов функціонування, ступінь реалізації стратегічного потенціалу та конкурентні позиції підприємства відносно одного або декількох конкурентів, що які є базою для здійснення порівняння;

- причинно-наслідкового зв'язку – основою для оцінки рівня конкурентоспроможності та розробки відповідних рекомендацій можуть виступати лише результати системного аналізу впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства з урахуванням міжфакторних взаємозв'язків та обумовленого ними синергетичного ефекту;

- об'єктивності – результати дослідження та оцінки конкурентоспроможності підприємства повинні базуватися на повній та достовірній інформації про зовнішні та внутрішні умови його функціонування та відображати реальні конкурентні позиції суб'єкта господарювання;

- динамічності – основним завданням дослідження конкурентоспроможності є не статична оцінка фактичних конкурентних позицій підприємства на конкретний момент часу, а прогнозування їх змін та розробка на цій основі ефективних управлінських рішень;

- безперервності – процес дослідження та оцінки конкурентоспроможності, змін її рівня має носити безперервний характер (створення системи моніторингу ринку, чинників конкурентоспроможності, конкурентних позицій підприємства),

⁵⁹ Пішеніна Т. І., Костюк В. К. Концептуальні основи формування ефективного механізму конкурентоспроможності підприємств. *Економічні інновації*. 2014. Вип. 57. С. 305–314.

⁶⁰ Зоря С. І. Взаємозалежність між сільським господарством та макроекономікою в Україні : моногр. Київ : Київ. нац. екон. ун-т. 2005. 216 с.

оскільки дискретні оцінки не завжди дають можливість своєчасно зафіксувати стрибкоподібні зміни чинників конкурентоспроможності, оцінити можливі тенденції динаміки конкурентних позицій підприємства та своєчасно прийняти та реалізувати відповідні управлінські рішення;

- оптимальності – у відповідності до зазначеного принципу об'єктом дослідження є не лише рівень конкурентоспроможності, але і ступінь ефективності його досягнення, тому необхідною умовою є комплексна оцінка шляхів досягнення певних конкурентних позицій з урахуванням як прямих витрат, пов'язаних з реалізацією заходів регулюванню конкретного чинника, так і потенційних витрат на розвиток та підтримку конкурентної переваги в майбутньому [61].

Є. Гринь досліджуючи проблемні питання, які стосуються політики розвитку агробізнесу в Україні в сфері захисту внутрішнього продовольчого ринку виділяє наступні основні негативні риси АПС України:

- упродовж років реформування вітчизняного АПС відбувається стабільне зниження рівня його ресурсного забезпечення, погіршуються умови технічного оновлення та модернізації матеріально-технічної бази, насамперед сільськогосподарського виробництва, зокрема різке скорочення обсягів використання сучасного машинно-тракторного парку, зерно- та кормозбиральної техніки, екологічнобезпечних ґрунтообробних машин тощо. Як наслідок, не дотримуються технологічні вимоги, агротехнічні строки проведення окремих видів польових робіт, знижується їх якість та, відповідно, врожайність вирощуваних культур;

- не відповідає технічним та ергономічним вимогам техніко-технологічне оснащення переробних підприємств, що зумовлює втрати сировини, стримує здійснення її глибокої переробки, розширення асортименту товарів;

- негативний вплив здійснює слабо розвинене сільськогосподарське й технологічне машинобудування, будівельна галузь в сільській місцевості [62].

Виходячи з вищезазначеного для підприємств АПС необхідно удосконалити процес технологічного переоснащення виробництва та створити умови для здійснення ефективного управління ним.

В. Гринькова та М. Салун зазначають, що організація виробництва оптимальне управління зазначеної предметної області дослідження є найважливішими чинниками прискорення науково-технічного прогресу.

⁶¹ Кулешова Г. М. Конкуренція і конкурентоспроможність в агропромисловому виробництві. *Економіка АПК*. 2008. № 3. С. 126–132.

⁶² Гринь Є. Л. Політика розвитку агробізнесу в Україні в напрямі захисту внутрішнього продовольчого ринку. *Актуальні проблеми державного управління*. 2009. № 1. С. 221–227. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2009_1_30.

Вони забезпечують найбільш повне й ефективне використання трудових, матеріальних та фінансових ресурсів підприємства, зниження собівартості й підвищення якості продукції, зростання продуктивності праці й ефективності виробництва, істотне скорочення тривалості циклу «дослідження – проектування – виробництво – реалізація» і підвищення темпів відновлення продукції й технічного розвитку виробництва [63].

На думку О. Бурлаки проблемою залишається технологічне відставання сільськогосподарського виробництва України порівняно з розвинутими країнами світу. Україна за основними показниками ефективності виробництва: продуктивність праці, техніко-технологічна забезпеченість, енергоємність, урожайність сільськогосподарських культур, продуктивність худоби тощо. Водночас, значними темпами зменшуються технічні ресурси підприємств АПС, знижується рівень впровадження сучасних новітніх технологій, знижується ефективність системи фінансового забезпечення галузі [58].

Для більшості підприємств АПС необхідно удосконалити технологію виробництва сільськогосподарської продукції шляхом впровадження процесу технологічної реструктуризації на виробництві.

К. Гайдук та Г. Мерзлікіна відзначають, що технологічна реструктуризація – це інтеграція різних підприємств всередині одного виробничого комплексу в єдину структуру з метою створення безперервного технологічного ланцюга для виробництва і реалізації будь-якого виду продукції. За такої інтеграції є можливість знизити собівартість продукції (в тому числі споживаної на різних стадіях технологічного процесу), прискорити її реалізацію, варіювати її якість і технічні характеристики, а також оптимізувати грошовий оборот між організаціями-ланками технологічного ланцюжка [64]. Тому, процес технологічної реструктуризації на підприємстві необхідно здійснювати з урахуванням доцільності та специфіки виробництва сільськогосподарської продукції використовуючи науково-технічний прогрес.

Т. Дудар досліджуючи аспекти забезпечення якості сільськогосподарської продукції та продовольства у системі агробізнесу зазначає, що науково-технічний прогрес охоплює всі основні елементи виробничого процесу агропромислового виробництва та безпосередньо впливає на основні чинники, які формують якість продукції. До таких чинників належать: стан селекції, насінництва та племінної справи; кількість і якість засобів виробництва; технологія і організація виробництва; рівень стандартизації та сертифікації; система стимулювання, заготівель і транспортування продукції тощо. Здійснення виробництва на інноваційній основі сприяє вдосконаленню знарядь і предметів праці, а оцінка якості сільськогосподарської продукції здійснюється відповідно з

⁶³ Гринькова В. М., Салун М. М. Організація виробництва : навч. посіб. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2005. 552 с.

⁶⁴ Гайдук К., Мерзлікіна Г. Функциональная реструктуризация коммерческих организаций. *Проблемы теории и практики управления*. 2002. № 2. URL : http://vasilievaa.narod.ru/15_2_02.htm.

технічної, товарознавчої та економічної точок зору [65].

Сучасні умови господарювання підприємств АПС визначають необхідність забезпечення якості та безпечності продукції, що безпосередньо впливає на її конкурентоспроможність. Підвищення рівня якості й конкурентоспроможності продукції полягає у формуванні ефективної системи господарювання. Соціально-економічна ефективність підвищення конкурентоспроможності продукції полягає передусім у тому, що високоякісна та конкурентоспроможна продукція завжди повніше задовольняє суспільно-соціальні потреби; підвищення якості продукції є специфічною формою вираження закону економії робочого часу; конкурентоспроможна продукція забезпечує фінансову стійкість підприємства та сприяє покращенню кінцевих фінансових результатів діяльності підприємства [66].

Важливу роль відіграє асортимент сільськогосподарської продукції. В разі невідповідності асортименту продукції споживчому попиту необхідно визначити основні чинники, які формують асортимент продукції аграрного підприємства. Л. Ю. Семенова зазначає, що до основних чинників, які визначають асортимент продукції підприємства, необхідність розширення і диверсифікацію його товарної номенклатури, належать:

- зміни, які відбуваються в товарному асортименті підприємств-конкурентів, оскільки останні виробляють аналогічну продукцію, проводять товарну політику і здійснюють роботу над оптимізацією товарної номенклатури, оновленням товарного асортименту для формування або утримання конкурентних позицій;

- зміни попиту на продукцію потребують чіткого управління діяльністю підприємства, визначення заходів товарної політики, які б дозволили протистояти «звуженню» ринку (наприклад, за рахунок диверсифікації і виходу на нові ринки) і ефективно використовувати розширення ринкових можливостей;

- оптимальність збутової мережі декількох видів продукції одночасно, що скорочує витрати обігу й привертає увагу оптових і роздрібних покупців, оскільки збільшується обсяг реалізації товарів у розрахунку на збільшення споживачів, здійснюється економія на рекламі, зменшується сукупний ризик [67].

Процес формування асортименту складний управлінський процес, який потребує комплексного та поступового вирішення вищезазначеної проблеми. Н. С. Кубишина розділяє процес формування асортименту на три основні частини:

⁶⁵ Дудар Т. Проблеми забезпечення якості сільськогосподарської продукції та продовольства у системі агробізнесу. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2014. Вип. 3. С. 37–48. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2014_3_6.

⁶⁶ Пономарьова О. С. Вплив якості продукції на конкурентоспроможність підприємства. *Економіка, фінанси, право*. 2009. № 5. С. 8.

⁶⁷ Семенова Л. Ю. Конкурентоспроможність аграрних підприємств : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. фін. акад., 2013. 164 с.

внутрішній аналіз асортименту, який включає різні види дослідження наявного асортименту. Саме на основі наявних показників асортименту здійснюється розробка рішення щодо подальшого його удосконалення. Залежно від того, що визначено основним критерієм під час аналізу, можна використовувати методи оцінки споживчих переваг, методи визначення доцільності роботи з товаром в асортименті, методи портфельного аналізу в рамках якого продукція може бути розділена на групи, які дають можливість визначити основні напрями розвитку окремих товарних груп, виявити пріоритетні позиції асортименту, оцінити шляхи оптимізації його структури;

зовнішній (ринковий) аналіз, який передбачає:

аналіз ринкового попиту як основи формування виробничої програми;

дослідження тенденцій промислового ринку як способу визначення напрямку розвитку підприємства;

вивчення пропозиції конкурентів як елемент побудови конкурентоспроможного асортименту [68];

вибір стратегічних рішень та дій щодо асортименту в цілому та конкретних продуктів зокрема.

Для формування нового асортименту на підприємстві АПС одним із пріоритетних напрямів є показники якості, оскільки саме якість продукції зумовлює її подальшу конкурентоспроможність на ринку товарів народного споживання.

Якість сільгосппродукції оцінюють, зокрема, за такими показниками:

біологічні – придатність продукції до вживання в їжу; вміст макро- і мікроелементів, білка, вітамінів, цукру, жиру, тощо;

зовнішній вигляд;

технологічні – властивості продукції, які є важливими для переробки або виробничого використання в наступних циклах виробництва (сортова чистота, вологість, засміченість тощо);

транспортбельність – ступінь придатності до перевезення (клас, габарити вантажу, витрати коштів та часу тощо);

екологічність – екологічна чистота продукції та її придатність до споживання в їжу людьми, чи годівлі тварин (вміст у продукції нітратів, нітритів, пестицидів, радіонуклідів тощо);

естетичність – товарний вигляд продукції;

патентно-правові характеристики – можливість безперешкодної реалізації сільгосппродукції [69].

Таким чином, здійснення процесу технологічної реструктуризації

⁶⁸ Кубишина Н. С. Методика розробки стратегічного набору товарів на промисловому ринку. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/evkpi/2010/7_Mark/33_kpi_2010_7.pdf.

⁶⁹ Олексенко Р. І., Лопушанська Ю. О., Краскова І. О., Снежко С. С. Якість – запорука підвищення конкурентоспроможності продукції. *Ефективна економіка*. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1633>.

на підприємстві АПС створює нові можливості, щодо зміцнення конкурентних переваг на внутрішніх та зовнішніх ринках. Технологічна реструктуризація надає можливості щодо підвищення якості та конкурентоспроможності продукції.

2.3. Організаційно-економічний потенціал підвищення конкурентоспроможності підприємств

Загребельна І. Л., канд. екон. наук,

Тандур К. М., Риндіна Ю. В.

Полтавська державна аграрна академія

Процес функціонування підприємства в ринковому середовищі згідно місії і цілям піддається впливу конкуренції. Успішна, ефективна діяльність підприємства в умовах конкуренції неможлива без конкурентних переваг. Відповідно, необхідним для підприємства є формування, збереження і вдосконалення рівня конкурентоспроможності на цільових ринках. Забезпечення останнього повинно здійснюватися за допомогою ефективних інструментів, зокрема, і оптимального механізму в цілому. Але формування оптимального механізму управління конкурентоспроможністю підприємства можливо тільки в разі вивчення та розуміння змісту подібного механізму, в тому числі і організаційно-економічного.

Розвиток економіки України залежить від вирішення широкого спектра взаємозалежних проблем, зокрема, техніко-економічних, організаційних і соціальних проблем, серед яких доцільно виділити проблему оцінки та формування потенціалу конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Як показує практика, багато вітчизняних підприємств не готові до активного ведення конкурентної боротьби, виявлення і завоювання конкурентних переваг. Головними причинами, що призвели до таких змін є відсутність у підприємств ефективних управлінських і організаційно-економічних механізмів реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища

Підвищення потенціалу конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств означає і підвищення вітчизняної економіки. Вже зрозумілий і не викликає сумнівів той факт, що без інновацій підвищити рівень потенціалу конкурентоспроможності підприємств є неможливим.

В сільськогосподарських підприємств сьогодні існує чимало проблем, зокрема, застарілі основні засоби виробництва, деградація потенціалу не сприяє стабільності конкурентоспроможного розвитку. У сучасних умовах господарювання під дією об'єктивних законів ринку,